DAVID POMAZÁN ZA KRÁLE

Původ materiálu
Fér Martin
Pořadí v lekci
5

VSTUPNÍ VERŠ

Ž 89,21 - 22

LITURGICKÉ ČTENÍ

1S 16,1-4a

1. klíčové pojmy, dobové a textové souvislosti:

- **pomazání** - pomazáním byl v Izraeli oddělen ke službě kněz, král, někdy prorok. V době královské neměl titul "pomazaný" - maśiach (mesiáš) význam, který mu přikládala doba pozdější - "Mesiáš" tj. Zachránce. Zde *mesiáš - pomazaný* označuje člověka odděleného k zvláštní službě, která ovšem bezprostředně souvisí s nejvlastnějšími Božími záměry.

K jaké funkci byl uschopněn David, to přítomní mohli jen tušit. Samuel nevyslovil, o jakou funkci jde. Pro přítomné bylo vlastně tajemstvím, pro jakou úlohu si Hospodin Davida vyhlédl. Pouze Samuel věděl, že Hospodin si vybral mezi Jišajovými syny nového krále. Účastníci obětního hodu v Betlémě nevěděli ani to, že Hospodin odstoupil od krále Saule - ten vystupoval stále jako legitimní král. David Saulovo pomázání respektuje i později během svého pobytu na královském dvoře a dokonce i na útěku. Pouze čtenáři mají vhled a vědí "všechno".

- **král a vévoda -** biblický text kolísá mezi dvěma tituly. Vévoda je titul pro vládce stanoveného pro určitou chvíli, pro období války. Jde o povolaného vůdce, tj. vojevůdce (ten, který vede vojenské voje - tj. vojvoda, v češtině vznikl zkomolením málo srozumitelný titul vévoda). Král je titul pro mocnáře, pocházejícího většinou z královské (u pohanů z božské) dynastie, který s pomocí dědičného práva si nárokuje právo na vládu i pro své potomky. Dědickým nárokem vzniká trvalá královská instituce, kdežto vojvoda je vůdce pro danou chvíli. Po boji jeho funkce končí a vévoda má čekat na další zmocnění, tak jako proroci a soudcové (charismatické osobnosti). David je povolán Hospodinem za vévodu (1S 13,14), kdežto muži judští pomazali Davida za krále (2S 2,4). K tomuto posledně jmenovanému způsobu chápání královské funkce pak náleží i pozdější svědectví o zaslíbení, které potvrzuje setrvalost

davidovské dynastie.

- Samuel hodnotí podle vzhledu, což není nutně příznak povrchního hodnocení. Knězem se např. mohl stát pouze ten, kdo nebyl nějak poznamenaný, zmrzačený (Lv 21,16). Podle tohoto měřítka byl také vybrán Saul (1Sa 9,2; 10,23) - o hlavu převyšoval ostatní. Z tohoto oddílu však zaznívá, že rozhodující je smýšlení, nikoli vzhled. Hospodin hledí k srdci. Hospodin si volí Davida jako muže svého srdce (srvn 1Sa 13,14).

- **srdce** ve Starém zákoně není jen sídlem citu, nýbrž i rozumu a vůle. Srdce je centrem lidské bytosti (integrity člověka), ze srdce vychází rozhodnutí a základní životní nasměrování člověka. Hospodinův pohled není tedy nějakým starověkým rentgenovým přístrojem, ale Hospodin zná naše smýšlení a jeho slovo proniká až do morku kostí (Jr 20,12; Žd 4,12-13). Rozhodující není zjev člověka, ale jeho smýšlení, přání i soucítění (Mt 5,8).

- jména osob a jejich možná role v příběhu - *JIŠAJ*, *Bohatec* je bohatý na syny, má z čeho nabídnout. *ELÍ-AB, Bůh můj je otec* - jako prvorozený syn se zdá být přirozeně i tím, ke komu má ze všech nejblíže Bůh. *ABÍ-NADAB, Otcův Nabízený,* či *Otcem Chtěný* - je nabízen hned jako druhý. Třetí, na nějž ukázal Jišaj, nese jméno *ŠÁM*, tedy *Bezútěšný*, samozřejmě z Božího pohledu. Jména synů podtrhují to, co zaznívá ve v. 7 - pro Hospodinův pohled nejsou podstatná měřítka vzhledu, tradice, lidských hodnotících škatulek a záměrů, ale srdce.

Jméno *DAVID* znamená *MILÁČEK*, rozuměj Boží. Jej Bůh vyvolil. Příznačné je, že se toto jméno dovídáme až poté, co byl pomazán, tj. oddělen a pověřen.

- **Hospodinův duch (**1Sa 16,13) -spočinul na Davidovi podobně jako byl k vysvoboditelským činům Duchem zmocňován např. Samson nebo Saul (1 Sa 8,6). Bibličtí vypravěči naznačují tímto obratem Boží blízkost a uschopnění k činu. První Davidův čin „v Duchu“ však nebude boj s nepřáteli, ale písničky pro Saula.

- **zlý duch od Boha** (1S 16,14) - tento obrat vyjadřuje, že Saul má najednou k Bohu nesmírně daleko a je v pokušení vidět vše zle, podezíravě, nenávistně. Zlý duch na Saula padl, nebo ho také „ničil“. (Septuaginta překládá, že ho *dusil*). Hebrejský výraz “duch“ souvisí s dýcháním, s vanutím. když odstoupí Duch Boží, nedá se dýchat, ztrácí se svoboda, naděje, smysluplný vztah k životu a okolí. To co dřív umožňovalo vysvobozující a nadějné nadechnutí (viz 1 Sa 11,6), to teď škrtí, ochromuje, dusí (zlý duch jedná přesně opačně, než čteme např. u Iz 61,1n).

Saul pociťuje naléhavě své negativní stránky, svou bídu, zlobu a trápení - souznívá s nimi, nebrání se jim. Saul by dnes řekl: "přichází na mne to, co stejně mělo přijít", popř. "Bůh to dopustil, protože mne opustil nebo mne nenávidí." Saul podléhá pokušení, tzn. je mu cizí bázeň před Hospodinem. Hospodin se mu jeví jako pokušitel a protivník. Saul se nakonec obrací na věštkyni - vzdálen od Boha - usiluje o nějaký "nadlidský" kontakt, který by mu

nahradil Boží blízkost. Tohle prožívá Saul uvnitř i navenek - je kolem něj „dusno“.

Z tohoto dusna ho aspoň na chvíli osvobozuje David svou hrou: “ulevil“ mu (v 23), doslova “učinil ho vzdušným“, umožnil mu dýchat.

- **hra na citaru** - na citeru (harfu) se hrají písně radostné (např. Ž 33, 71, 81 aj), které připomínají skutky Hospodinovy. David vstupuje na scénu příběhů Izraele jako mesiášský písničkář, kolem něhož se “dá dýchat“. Svými písněmi „větrá Saulovi v duši“. Není tedy náhodou, že starozákonní tradice pak později připisuje mnohé žalmy právě Davidovi, a některé z nich uvádí přímo do souvislostí s příběhy, které se odehrávaly mezi ním a Saulem. Tato souvislost napovídá: s davidovskými písničkami se neutíká „z reality života“ k Bohu, ale spíš naopak - s Boží písničkou na rtech můžeme jít do této reality a její někdy „nedýchatelných“ poměrů.

2. úskalí textu:

- **volba Davida** neznamená, že má nejlepší srdce. **Kontrast** je v tom, že je „osmý“ (nevešel se do „základní sestavy“) a především „nejmenší“ - a to podle otcova hodnocení (v. 11). Není tedy ještě způsobilý sedět u stolu s dospělými, když probírají svoje „dospělé“ záležitosti. Tohoto „nezpůsobilého náhradníka“ nechává Hospodin pomazat. Saula nevystřídá někdo ještě od pohledu mohutnější, ale „prcek“ David. (viz Ž 8)

- **nevykreslete Davida a Saula černobíle** po způsobu pohádek, kde by David byl mládenec dobrého srdce, kdežto Saul pekelník, proklatec, který neúprosně spěje ke svému trpkému konci. Jde spíše o hlubokou Saulovu krizi. Saul je zneklidněn odklonem Samuelovým i jeho výrokem, že Hospodin si zvolí nového krále. Jako vévoda nad Izraelem měl Saul počítat s tím, že jeho funkce není věčná ani dědičná. Jenže Saul chtěl čím dál víc být králem. Zde pramení jeho nejistota, nedůvěra, podezřívání a konečný pád.

- David nebyl psychoterapeut. Když na něm spočinul Duch Hospodinův, neznamená to, že měl David automaticky vše lehčí. Bůh se nestává součástí Davidovy psychiky nebo charakteru. David Saula neléčil meditativní „duchovní“ hudbou. Spíše je příkladem člověka, který zvěstí zpívaného slova mohl Saulovi pomoci do jisté míry a po jistý čas. David mohl písní naznačit kořen Saulovy "nemoci", neovlivnil ho však natrvalo.

- odvržení Saula neznamená totální prokletí, protože stejným slovesem je popsáno "odvržení" prvního Jišajova syna Elíaba (1S 16,7). Elíab není proklet a zatracen, nýbrž Hospodin si ho nevyvolil a neuschopnil. Vypravěčovy "silné výrazy" nám znějí nezvykle, ale podtrhují v tomto případě Boží svrchovanost. Vyvolení je věc, do níž člověk nemá co mluvit, byť by to

myslel sebelíp.

3. METODICKÉ POKYNY

Obrázek můžete použít po motivačním rozhovoru (nebo přímo jako motivaci). Vyzvěte děti, aby si sami tiply, kdo by se ze skupiny na obrázku hodil na krále a kdo ne, nebo koho asi Samuel za krále vybere a koho asi nevybere. Ptejte se jich na důvod jejich volby. Do Samuele a rozdílu mezi naším a božím pohledem se potom budou moct lépe vžít. Výklad pro ně bude zároveň vyřešením jejich hádanky.

4. POMŮCKY

obrázek krále s korunou na hlavě (ilustrace z pohádkové knížky),

obrázek krále nebo královny v "civilu" - (zeptejte se dětí, zda králové a královny jsou na první pohled rozeznatelní od jiných lidí);

obrázek Alberta Einsteina (např. jak vyplazuje jazyk) - vypadá jako jeden z nejchytřejších lidí? mohl by vládnout?

Obrázek kytary, CD aj.

5. motivační uvedení do příběhu:

motivace pro mladší školní věk:

- můžete začít obrázkem na pracovním listu č. 5: kdo tu vypadá nejzasloužileji - kdo je nejsilnější - kdo má nejkrásnější šaty - kdo je nejvyšší - kdo má nejlepší výzbroj - kdo vypadá nejučeněji ... atd?

motivace pro střední a starší školní věk:

- kdo je u vás ve třídě/v oddíle/v partě/ve vsi nejoblíbenější? Proč ho spolužáci oblibují - je to krasavec/krasavice, čestný, statečný, z úspěšné rodiny, přitažlivý a hezky oblékaný?

- zazpívejte si písničku „Náměšť“ (S 165). Co je v jednotlivých slokách „nej“? Jsou to věci, hodnoty, na které bychom přišli sami od sebe, když bychom se řídili svými zkušenostmi, názory většiny...?

6. osnovy vyprávění:

a) poznámka a osnova pro mladší školní věk:

Využijte pracovního listu (viz motivační uvedení). Potom můžete vyprávět příběh o „zcela jiné“ volbě Boží. Příběh zestručněte jen na vv. 1.-13. Po dokončení vyprávění se vraťte k pracovnímu listu a porovnejte, koho označil Bůh a jak se postavy jevily nám.

I. Motivace - rozhovor nad pracovním listem

II. Samuel se rmoutí nad Saulem, je poslán do Betléma pověřit nového pomazaného

III. Jišajovi synové a Samuelova volba

IV. Hospodin neměří obvyklými měřítky

V. Pomazání Davida

b) poznámka a osnova pro střední školní věk: - vyprávějte podle CBL-Sz, s.169n:

První z navržených motivací vám umožní přejít přímo k problematice vyvolení a pomazání. Druhá (s písničkou Náměšť) umožní zůstat déle u rozhovoru nad tím, co obvykle považujeme za „veliké“, „pevné“, „krásné“ atd. - a pokud se rozhovor vydaří, zjistíte společně, že to skutečně „nej“ nevyplývá automaticky z většinového pohledu či zažitých zkušeností. Vyprávěný příběh pak pomůže odhalit, odkud se ten zvláštní pohled na to, co je nejpodstatnější, v našem světě bere. Davida pak můžete představit jako vyvoleného představitele toho, co je v z Božího pohledu nejpodstatnější. Proto může také pomoci souženému Saulovi.

I. Motivační rozhovor

II. Samuelův zármutek nad Saulem a nové Boží poslání

III. Samuel hledí na krásné, mocné, silné a velké Jišajovy syny - ale Hospodina jeho pohled nepotvrzuje

IV. Pomazán je „prcek“ David a dostává Božího ducha

V. Saule dusí nejistota a zloba - ví, že Hospodin od něho odstoupil

VI. David Saulovi hraje na citaru, Saulovi se ulevuje

VYPRÁVĚNÍ

MOTIVACE

Představte si, že máte udělat takový malý průzkum veřejného mínění (třeba mezi svými kamarády) a položit jim otázku: „Kdo má podle vás šanci stát se mezi lidmi oblíbeným? Komu dávají lidé přednost?“ Co myslíte, že by odpověděli? Co byste odpověděli vy? Televize a časopisy jsou plné podobných anket o nejoblíbenějšího herce, baviče, politika, modelku, učitele... Myslíte, že výsledek těch anket bývá spravedlivý? Proč? Co takhle udělat také anketu o nejoblíbenějšího faráře, presbytera, učitelku NŠ? Že je to nesmysl? A proč? Protože to není důležité? Protože bychom mohli někomu ublížit? Protože je to nespravedlivé, když hodnotíme jenom podle toho mála, co o druhém víme? Protože záleží také na tom, co má člověk v sobě a co se ukáže třeba jen v nějaké náročné situaci?

II. SAMUELŮV ZÁRMUTEK NAD SAULEM A NOVÉ BOŽÍ POSLÁNÍ

Král Saul byl statný muž, dobrý a odvážný bojovník. Převyšoval ostatní o hlavu. Byl oblíbený. Jenže to nebylo nic platné, když odsunul Pána Boha na vedlejší kolej. Takového krále Izraelci mít nemají. Samuel byl smutný, že to takto dopadlo. Vždyť Saul byl jinak celkem schopný a mohl dobře vládnout. Kdyby mu ta moc tolik nestoupla do hlavy! Co kdyby se to s ním ještě zkusilo?

Ale jednou k němu promluvil Hospodin: „Samueli, už nad Saulem netruchli. Takového krále nechci. Vyberu si jiného. Jdi do Betléma za Jišajem, králem se stane jeden z jeho synů.“ „Ale Bože, až se to dozví Saul, tak je se mnou konec!“, brání se Samuel. “Jdi tam a řekni, že přicházíš slavit bohoslužbu.“ Tak se to král nedozví.

III. SAMUEL HLEDÍ NA KRÁSNÉ A SILNÉ JIŠAJOVY SYNY, ALE HOSPODIN MU JEHO POHLED NEPOTVRZUJE

Samuel přišel do Betléma. Bylo z toho trochu pozdvižení - lidé se polekali. Nepřináší Samuel nějakou zlou novinu? „Přicházíš v pokoji?“ „Přicházím. Budeme slavit bohoslužbu. Budeme společně obětovat. Připravte se na to.“ To se jim ulevilo.

K obětní hostině přizval Samuel také Jišaje a jeho syny. „To jsem tedy zvědav, který z nich to bude,“ říká si v duchu a je celý napjatý. Jak asi vypadá člověk, který bude lepším králem než Saul?

Už přichází nejstarší Jišajův syn Elíab - „To je on!“, říká si Samuel. Mladý muž radost pohledět. Až se srdce tetelí. „Nevěděl jsem, že ještě někdo může být tak pěkně urostlý jako Saul! Navíc je prvorozený, ze všech synů má největší právo být vůdcem. Určitě bude umět kralovat.“ Ale Bůh mu řekne: „Nedívej se na to, jak člověk vypadá - jak je urostlý. Já jsem ho nevybral. Hospodin se nedívá na to, na co se díváte vy lidé. Hospodin se dívá k srdci!“ Přišel tedy druhý Jišajův syn - Abínádab. „No tak snad ten - není o mnoho menší, má takový moudrý pohled. To bude on.“ Ale nebyl. Přichází tedy třetí, čtvrtý, pátý Jišajův syn. Jeden hezčí než druhý. Podle Samuele by každý z nich hned mohl být králem. Jenže Hospodin si nevybral žádného z nich. Co teď? Snad se ten pravý pozná podle chování u stolu? Nebo podle toho, jak duchaplně bude hovořit? Nebo uspořádáme rytířský turnaj?

IV. POMAZÁN JE PRCEK DAVID A DOSTÁVÁ BOŽÍHO DUCHA

A vůbec: „Jišaji, to jsou všichni tví synové?“ Ne, ještě je jeden, ale ten se snad ani nepočítá. Je nejmladší a pase ovce. „Pošli pro něj! Dokud tu nebude, nezačneme.“ A tak ho zavolali. Ten poslední syn byl také hezký. Trochu zrzek. Jmenoval se David. Vedle svých starších bratří vypadal ale jako malý kluk. Snad byl i ušmudlaný, jak přišel z pastvy. „To je on, Samueli. To bude král!“ Samuel moc nechápal, ale byl zvyklý Hospodina poslouchat. Měl sebou nádobku s olejem a podle izraelského zvyku pomazal Davidovi hlavu olejem. „Tebe si Hospodin vybral pro velký úkol. Bude ti při něm pomáhat. Nezapomínej na to.“ Ostatní bratři s otcem Jišajem stáli okolo a nechápavě se po sobě dívali. Jaký úkol? A proč zrovna tenhle? Co na něm Bůh vidí? Každý z nás toho dovede víc než on! Možná ještě nechápal ani David, ale to vlastně v tu chvíli nebylo důležité. Důležité bylo, že Hospodin věděl, proč si vybral právě jeho. Snad, že ti menší si toho o sobě většinou tolik nemyslí. Snad, že si spíš nechají poradit. Snad nám chce ukázat, že ti, kterých si ve svých anketách oblíbenosti ani nevšimneme, mají před Bohem královskou cenu. Boží duch sestoupil na Davida, píše se v Bibli.To znamená, že od této chvíle bude Bůh Davidovi nablízku. Brzo uvidíme, co to vlastně znamená.

V. SAULA DUSÍ NEJISTOTA A ZLOBA – VÍ, ŽE HOSPODIN OD NĚHO ODSTOUPIL

Zatímco na Davida sestoupil duch Boží, se Saulem to bylo naopak. Nestál o to, aby mu Bůh byl nablízku, chtěl kralovat sám. Bylo to s ním čím dál horší. Duch Hospodinův od něho odstoupil. Místo toho ho občas popadal jakýsi zlý duch. Bylo mu zle - asi hlavně na duši, jak už to bývá u králů, kteří se bojí o svou moc. Bez Boha se stal otrokem svého kralování.

Saulovi služebníci mu radili: Sežeň si hudebníka, třeba ti pomůže. Když ti bude zle, tak ti zahraje, zažene zlého ducha a bude ti zase dobře. Saul jim řekl: Tak mi někoho sežeňte! A oni mu přivedli - hádejte koho? Davida. Kdosi věděl, že David umí hrát krásně na citaru.

VI. DAVID SAULOVI HRAJE NA CITARU, SAULOVI TO POMÁHÁ

A skutečně - kdykoli na Saula přišel ten zlý duch, David hrál a Saulovi se zase udělalo dobře. Možná to bylo i tím, co David Saulovi hrál. Říká se, že David je autorem některých písní, kterým se říká žalmy (znáte nějaký?). Zkuste se zeptat starších lidí ve sboru, jestli jim také pomáhá, když si je čtou nebo zpívají. Taková písnička může pomoct hlavně ve chvíli, když je na tom člověk špatně a neví kudy dál.

Když David hrál a zpíval, tak to Saulovi skutečně přinášelo úlevu. Snad i proto, že se v těch Davidových písních mluví o odpuštění, o záchraně, o důvěře v Boží blízkost. To Saulovi nejvíc chybělo. Když mu David zpíval, tak si možná zase na Hospodina vzpomněl. Jenže mu to nikdy dlouho nevydrželo.

Zvláštní úkol pro izraelského krále: zpívat písničky a přinášet lidem radost, uzdravovat od zlých duchů a nálad, zpívat o Bohu a připomínat jeho blízkost a odpuštění. Když se zpráva o tom dostala k Samuelovi, možná si řekl: „No to je přece ono! Jak jsem jen mohl mít tak zavřené oči! Vždyť právě takového krále přece Izrael potřebuje, žádného svalovce ani diplomata! Ještě že ty, Hospodine, vidíš víc než my lidé a neposuzuješ nás podle našich měřítek!“

MODLITBA

Pane, děkujeme, že se o nás staráš. Že za námi posíláš lidi, kteří přinášejí radost, když je nám zle. Ukazují nám tvou lásku a odpuštění. Dej ať i my umíme zpívat jako David a přinášet pokoj všem lidem, kteří jsou na tom zle. Ať už je máme rádi nebo ne. Amen

7. podněty pro rozhovor:

- poznal Samuel na první pohled, koho má pomazat? Myslel si, že první pohled a první "nezkreslený" dojem je směrodatný?

- lze prokouknout člověka na první pohled? Myslíte, že to dovedou dospělí? Dá se na první pohled poznat, kdo bude dobrý kamarád?

- není všechno zlato, co se třpytí - co to znamená?

- už vám někdo dal nějaký velký úkol a vy jste se zavázali, že ten úkol splníte?

- znáte někoho, o kom se říká, že je dobrosrdečný? Jak se chová? Chová se tak neustále?

- znáte někoho, o kom se říká, že je něčím "posedlý"? Chová se tak neustále?

- pamatujete si, že o Josefovi bylo také řečeno - jako o Davidovi (1S 16,18) - že 'je s ním Hospodin'? Byl s Josefem, i když byl ve vězení, v cizí zemi, uprostřed cizinců, nebo jen když byl doma s rodiči?

- neměl David místo hraní na citaru zosnovat spiknutí proti Saulovi, když byl pomazán Samuelem za budoucího krále?

- jste nervózní, když neslyšíte hrát svou oblíbenou skupinu?

Může hudba uklidňovat? Může hudba znervózňovat? Znáte nějakou písničku, kterou si zpíváte, když je vám smutno? Uklidňuje vás zpěv žalmů při bohoslužbách, nebo jste této muzice ještě nepřišli na chuť?

- když přijdete ze školy domů, pustíte si rádio či magnetofon? Uklidňuje vás poslech písniček? Myslíte, že podobně to bylo s Davidovým hraním pro Saule?

- když se stal David Saulovým zbrojnošem, musel uznat Saulovu nadřazenost. Je dobré být podřízen někomu staršímu, chtěli byste to také? (Zkuste si vymyslet příklady z dneška, třeba být mechanikem u automobilového závodníka aj.)

- co to znamená, že má někdo "modrou" krev?

Následující písničku z tábora „S mesiášem na útěku“ (nápěv podle S 23) můžete postupně přidávat k jednotlivým davidovským příběhům:

Jeden biceps ukazuje, druhý výškou ohromuje,

třetí reklamní má vzhled, Bůh však k srdci hledí teď

Goliáš se naparuje, ruku s mečem rozpřahuje

Malý David s vírou jde a tu zrůdu zabije

Žárlivost je hrozná nemoc, zvlášť když králi jde jen o moc.

Však přátelství zvítězí nad Saulovou závistí

Svévole je svévolníků, nedám zlobě svoji ruku,

říká David, psanec sám, Saul je z toho vylekán.

Když Nábal hned neposlechne, tak se David rychle vztekne.

Rozpáleného zbojníka zchladí krásná Abigajil

Králem když se David stane, pravda s láskou nenastane.

Musí Bůh mu připomnět, „mistr světa nejsi teď“

Král David je mocný vládce, dělá si, co se mu zachce.

Batšebu si klidně vzal. Prorok to tak nenechal.

Nemá David klidnou vládu, Abšalom ho přived' k pádu.

Navrátil se s pláčem pak: Proč je všechno naopak?

I když Bůh vybírá krále, Boží lid s ním má namále.

Naděje však v hořkosti kotví v Boží věrnosti.

Odkaz na pracovní list

05 David pomazán za krále

05 David pomazán za krále - st

Odkaz na píseň

Má duše Boha velebí, chválu vzdává

Uhni se stranou, ztratíš jen chvíli

Temnou divnou mlhou bloudím sem a tam

Náměšť (SV165)

Volný jsem (SV375)

Stvoř srdce čisté, Bože, mi a ducha přímého

Cílová skupina

Starší školní

Mladší školní

Katechetické cykly

Pozvání na cestu Starý zákon 2

Biblický odkaz (kat)

1 Samuelova 16,1–25